

МАТЕМАТИК FANIDA METODIK TIZIMNING ASOSIY KOMPONENTLARI: O`QITISH MAQSADI, MAZMUNI, SHAKLLARI, METODLARI VA VOSITALARI

*Orolov Jamshid Mengishevich
Hamrayev Almas Amonovoch
Xoliqov Abror Abdivasiyevich*

QMII akademik litsey matematika fan o`qituvchilari

Annotatsiya: Maqolada akademik litseylarda matematika fanini o`quvchilar bilim oladigan manbalar bo`yicha o`qitish samaradorligini oshirish usullari haqida fikr yuritilgan. Shuning bilan birga bir nechta usullarni samarali qo`llash misol tariqasida ko`rsatilgan.

Kalit so`zlar: metod, suhbat, tushuntirish, induksiya, deduksiya, analogiya, tahlil, sintez, taqqoslash, muammoli, izohli, illustrativ, reproduktiv.

KIRISH

Ilm-fan, texnika va ishlab chiqarish sohalarining tez sur`atlarda jadallik bilan rivojlanishi barcha ta`lim muassasalarida ta`lim-tarbiya sifatini mazmun jihatidan yangi bosqichga ko`tarish, ta`limning sifatini oshirish, ta`lim standartlari, ilg`or pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish masalalari dolzarbligini talab etmoqda. Bu esa o`z o`rnida, akademik litsey o`qituvchilari zimmasiga yanada yuksak mas`uliyat va vazifalarni yuklaydi.

ASOSIY QISM

Ma`lumki, o`qitish uslublari, ularni tizimli ravishda boyitib va yangilab borish masalasi o`qitish va umuman, ta`lim tizimida yuqori natijalarga erishishda eng muhim jihatlardan biridir. O`qish va o`qitish metodlari o`qituvchi va o`quvchilarning birgalikdagi faoliyat usullari bo`lib, bu faoliyat yordamida yangi bilimlar, malakalar va ko`nikmalarga erishiladi. O`qituvchilarning qobiliyati, tafakkuri rivojlanadi. Shuning uchun zamonaviy fan-texnika va axborot texnologiyalarining ilg`or yutuqlari asosida boyitib borilgan o`qitish metodlari tarbiyalash samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

O`qitish metodlari o`qituvchi va o`quvchilarning birgalikdagi faoliyatini tashkil qilish, rag`batlantirish va nazorat qilishni nazarda tutadi. Shuning uchun ular uch guruhga bo`linadi¹:

- o`quv-bilish faoliyatini tashkil qilish metodlari;
- o`quv-bilish faoliyatini rag`batlantirish metodlari;

¹ Abdullaeva H.A., Bikboeva N.U. va boshqalar. Boshlang`ich ta`lim konsepsiyasi. – T.: «Boshlang`ich ta`lim», 2018.

– o‘quv-bilish faoliyati samadorligini nazorat qilish metodlari.

O‘quv-bilish faoliyatini tashkil qilish metodlari bir necha guruhga bo‘linadi, bular (1-rasm):

1. O‘quvchilar bilim oladigan manbalar bo‘yicha: og‘zaki, ko‘rsatmali, amaliy metodlar.
2. O‘quvchi fikrining yo‘nalishi bo‘yicha: induksiya, deduksiya, analogiya.
3. Pedagogik ta‘sir boshqarishning darajasi, o‘quvchilarning o‘qishida mustaqillik darajasi bo‘yicha: o‘qituvchi boshchiligida bajariladigan o‘quv ishi metodi hamda o‘quvchilarning mustaqil yillari metodi.
4. O‘quvchilarning mustaqil faolliklari darajasi bo‘yicha: izohli-illustrativ, re-produktiv, bilimlarni jumboqli bayon qilish metodi, qisman izlanish va tadqiq qilish metodi.

Endi o‘quvchilar bilim oladigan manbalar bo‘yicha taqsimlangan guruhni alohida tahlil qilib o‘tsak. Yuqorida keltirilganlardan ma‘lumki, bular og‘zaki, ko‘rsatmali va amaliy metodlardan iborat edi.

Og‘zaki metodlar qisqa muddat ichida hajmi bo‘yicha eng ko‘p axborot berish, o‘quvchilar oldiga jumboqlar qo‘yish, ularni hal qilish yo‘nalishlarini izlab topishiga ko‘maklashish, umuman olganda o‘quvchini og‘zaki ishlash qobiliyatini rivojlantirish imkonini beradi. Bu metodlar o‘quvchilarning tafakkurini rivojlantirishda o‘ziga xos sha-roit yaratadi. Ularni, ya‘ni og‘zaki metodlarni ham alohida ko‘rib chiqsak²:

Tushuntirish. Bilimlarni tushuntirish metodi shundan iboratki, bunda o‘qituvchi materialni bayon qiladi, o‘quvchilar esa bilimlarni tayyor holda qabul qilib olishadi. O‘quv materialining bayoni aniq, tushunarli, qisqa bo‘lishi kerak. Tushuntirish metodidan ma‘lumotlar tariqasidagi nazariy materiallar bilan tanishtirish,

² G‘afforova T. Boshlang‘ich ta‘limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar. - T.: «Ta- fakkur», 2011.

o'quvchilarga o'quv qurollarini ishlatish bo'yicha yo'l-yo'riqlarni berishda foydalaniladi.

1-rasm. O'quv-bilish faoliyatini tashkil qilish metodlari

Matematika kursining bir qator masalalarini og'zaki tushuntirish usuli bilan bayon qilish zarur. Og'zaki tushuntirish usulida zamonaviy axborot-texnologiyalari, maxsus gadjetlardan ham oqilona foydalanish mumkin, bu o'quvchilarda matematik figuralarni tasavvur qilish va ularni anglab yetishga katta yordam berishi mumkin.

Suhbat. Eng ko'p tarqalgan va yetakchi o'qitish metodlaridan bo'lib, darsning har xil bosqichlarida, har xil maqsadlarda qo'llanilishi mumkin, ya'ni yangi materialni bayon etish, mustahkamlash, takrorlashda, uyga berilgan topshiriqlarni, mustaqil ishlarni tekshirishda qo'llanilishi mumkin.

Amaliy metodlar. Malaka va ko'nikmalarni shakllantirish va mukammallashtirish jarayoni bilan bog'liq bo'lgan metodlar amaliy metodlardir. Bunga yozma va og'zaki mashqlar, amaliy laboratoriya ishlari, mustaqil ishlarning ba'zi turlarini kiritish mumkin. Mashqlar asosan mustahkamlash va bilimlarni tatbiq qilish metodi sifatida qo'llaniladi.

Akademik litseyda matematika darslarini zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish tajribasidan kelib chiqib va olib borilgan izlanishlarimiz asosida mazkur yo'nalishda quyidagilarni taklif qilamiz:

– o'qituvchi zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalari haqida asosli bilimlar- ga ega bo'lishi, bu sohada metodik jihatdan o'z ustida doimiy ravishda ishlashi lozim;

– har bir darsda bir-biriga mazmunan yaqin didaktik o'yinlarga bir oz yangi elementlar qo'shib foydalanish, bunda didaktik o'yinlar shartini to'g'ri izohlashga e'tibor berish.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdullaeva H.A., Bikboeva N.U. va boshqalar. Matematik ta'lim konsepsiyasi. – T.: «Ta'lim», 2018.
2. G'afforova T. Ta'limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar. - T.: «Tafakkur», 2011.
3. Axmedova N., Inoyatova M., Matnazarova K. Ta'limdagi muammolarni bartaraf etish yo'llari. Metodik tavsiyalar. – T.: library.ziyonet.uz/ru/book/download/16233, 2015.
4. www.ziyonet.uz